

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ח' תשרי תשס"ח 10/10/2017 י"ג אלול 5777

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: מגילת רות

לא רצתה לעזוב אותו, כי טענה כמו ה' של שרה, שעד כה היתה בשמה של שרה ועתה זורקים אותה ושמים במקומה ה', אז הקב"ה פיצה אותה שתהיה בתחילת שמו של יהושע. גם ה' של יתרו לא רצה לעזוב אותו לכן נשאר בשם יתרו.

וכן דעת ה'אבן עזרא' על הפסוק (רות א, ב): "ושם שני בניו מחלון וכליון", כתב: "ולא יתכן שיקחה מחלון וכליון אלו הנשים עד שנתגירו, והעד 'אל עמה ואל אלוהיה' (שם, טו)".

והיינו, כי רות וערפה נתגירו עוד בשדי מואב, כי לא יתכן שלקחו נשים אלו טרם שנתגירו, ועדות לכך הוא ממה שאמרה נעמי לרות כאשר דבקה בה: "הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלוהיה שובו אחרי יבמתך", והלשון 'שבה' משמעותה שחזרת ערפה אחרי אלוהיה כמקדם, ואמנם טרם חזרתה לא היה נחשב אלוהיה, ומכאן שנתגירו מכבר, ובתקופה זו לא היה נחשב 'אלוהיה' ורק עתה שבה אליו, וכן כתב שם ה'אבן עזרא: "אל עמה ואל אלוהיה, לעד שהתגירו" (וכ"כ הרלב"ג שם).

ומאידך בפירוש רש"י מפורש שעדיין לא התגירו רות וערפה, כי על מה שאמרה להן נעמי כשניסתה לדחותן מעליה (שם, יב): "שובנה בנותי לכן כי זקנתי מהיות לאיש" וגו', כתב רש"י: "כי זקנתי מהיות לאיש - שאנשא לו ואוליד בנים ותנשא להם, שאינם אסורים לכם ואינכם אסורים להם משום אשת אחיו שלא היה בעולמו... לפי שלא היו למחלון וכליון קידושין בהן, שנכריות היו ולא נתגירו, ועכשיו הן באות להתגיר".

הגאון רבי שלמה אלקבץ זצ"ל בספרו 'שרש ישי' על רות בפסוק (שם, ד): "וישאו להם נשים מואביות" וגו', ציין בזה לדברי המדרש (ר"ר ב, ט): "וישאו להם נשים מואביות", תני בשם רבי מאיר: לא גיירום ולא הטבילו אותם... (עי' 'פה ענף' שם), וכן ציין לדברי המדרש 'לקח טוב' (שם א, ד): "מואביות", מלמד שבדתם הניחום לא גיירום ולא הטבילו, אלו היה אביהם קיים לא היה מניחן לישא אותן אלא לאחר שמת אביהם השיאום", וכן ציין לדברי התרגום (שם א, ד): "ועברו על גזירת מימרא דה' ונסיבו להון נשין נוכראין מן בנת מואב", ועל כן כתב: "ומעתה אין לשמוע לדברי הראב"ע ומי שדרך דרכו, כי דברי רבותינו הקדושים אמת".

מנהג ישראל לקרוא וללמוד את מגילת רות בחג השבועות, ומקורו במסכת סופרים והביא זאת הרמ"א להלכה בשם האבודרהם. האשכנזים נוהגים לברך על מגילת רות, אבל הספרדים, על פי דברי הבית יוסף בהלכות תשעה באב (אר"ה סי' תקנט) בנדון קריאת מגילת איכה: "והעולם לא נהגו לברך כלל על שום מגילה חוץ ממגילת אסתר". הוא לא מביא סיבה מדוע אין מברכים על קריאת מגילת רות, קהלת ושיר השירים, אלא הסיבה שאין מברכים היא בגלל שכך מנהג העולם.

הפוסקים הביאו כמה טעמים למה קוראים מגילת רות בחג השבועות, הדרכי משה כתב שמגילת רות נקראת בשבועות, כי הסיפור המתואר במגילה התרחש במועד חג השבועות – בזמן הקציר.

המג"א (סימן ת"צ סק"ח) והמשנה ברורה (סק"ז) הביאו את דברי הילקוט שמעוני: "מה ענין רות אצל עצרת שנקראת בזמן מתן תורה? ללמדך שלא ניתנה תורה אלא על ידי יסורים ועוני".

החיד"א בספרו ברכי יוסף הביא בשם ספר שלמה חדשה: "שביום זה נולד דוד המלך, שהרי נפטר בעצרת, והקב"ה ממלא שנותיהן של צדיקים מיום ליום, ומגילת רות היא ייחוסו של דוד".

יש מחלוקת עם רות וערפה התגירו לפני שהתחתנו עם מחלון וכליון, או שהם נשאו אותם נכריות.

דעת הזוהר חדש (רות דף צו:), שרות וערפה התגירו לפני שנישאו למחלון וכליון. וכך מובא שם: שאל רבי פדת לבריה של רבי יוסי איש סוכו: רות כיון שנתגירה מפני מה לא קראוה בשם אחר? אמר ליה: כך שמעתי דשם אחר היה לה וכשנשאת למחלון קראו שמה רות ומשם עלתה בשם זה, דהא כשנשאת למחלון נתגירה לא לאחר זמן! ובהמשך אמר לו: שמעת מה שמה של רות בתחילה? אמר ליה גילית שמה, כשנשאה מחלון קרא לשמה רות. ע"כ.

ומסביר השל"ה הקדוש מה הענין בשם 'רות': המילה רות היא 606 בגימטריה, והיות שכבר שמרה על 7 מצוות בני נח והוסיפה 606 מצוות בעקבות שהתגירה, נקראה רות. גם יתרו במקור נקרא בשם חובב. היו לו 7 שמות, אבל בשם יתרו הוא נקרא רק אחרי שנתגיר. אם מורידים י' מיתרו יש תרו = 606. למה לא קראו לו תרו אלא יתרו? כי ה' של יתרו

הגמרא במסכת בבא בתרא (דף צא:) שואלת סתירה בענין שמותיהם, כי במגילת רות נזכר שמם "מחלון וכליון" ואילו בדברי הימים (א' ד', כ"ב) כתוב ששם היה "יואש ושרף".

נחלקו רב ושמואל בביאור הסתירה בפסוקים: חד אמר, מחלון וכליון היה שמם האמיתי. ולמה נקרא שמם "יואש ושרף"? "יואש" משום שנתייבשו מן הגאולה – שהיו סבורים שהרעב שפקד את ישראל לא יפסק. "שרף" שנתחייבו שריפה למקום. וחד אמר, ש"יואש" ו"שרף" שמם האמיתי, ולמה נקראו "מחלון וכליון"? "מחלון" משום שעשו גופן חולין בכך שיצאו מארץ ישראל ארץ הקודש. ו"כליון" משום שנתחייבו כליה למקום.

ונראה לתת ביאור חדש ברמז שמותיהם של "מחלון וכליון".

מצינו מחלוקת בין הירושלמי לבבלי האם חתן ביום חתונתו שבו נמחלן עוונותיו, הוא דוקא כאשר עשה תשובה והתחרט על מעשיו הרעים, או שנמחלים עוונותיו גם ללא תשובה.

דעת הירושלמי (ביכורים פ"ג ה"ג) שלמדים שחתן נמחלן עוונותיו מהא דנאמר אצל עשו "וַיִּלְךָ עֶשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מַחְלַת בֵּת יִשְׁמָעֵאל - וְכִי מַחֲלַת שְׁמָה וְהָלָא בִשְׁמַת שְׁמָה אֵלָּא שֶׁנִּמְחַל לֹו כָּל עֲוֹנוֹתָיו". והרי ודאי שעשו לא עשה תשובה ביום חתונתו.

לעומת זאת לשון הבבלי (יבמות סב:) "פוקקין עוונותיו" וכתב השדי חמד בשם גדול אחד (רבי יאשיהו פינטו ספר כסף נבחר חיי שרה דרוש ב ד"ה הביאור נראה), שהכוונה בדברי הגמרא שפוקקים את העוונות היא, שמניחים אותם בקופסא ובודקים מה יהיה בסופו, אם לאחר החתונה החתן משנה את אורחות חייו ושב בתשובה שלמה, הרי מוחלים לו על העבר, וכל עוונותיו נהפכים לזכויות ככל בעל תשובה, וזמן זה מסוגל שחטאיו לא ימנעו מבעדו לשוב. אך אם החתן ממשיך בדרכי הפסולות שנהג בהם מקודם, הרי שחוזרים ומענישים אותו אף על עבירותיו הראשונות.

ולפי השיטה שרק כשהחתן עשה תשובה נמחלן עוונותיו, יש לפרש, כי מחלון נשא לאשה את רות והוא אכן עשה תשובה ביום חופתו, לעומת מחלון שהתחתן עם ערפה ואל עשה תשובה. לפיכך מחלון מלשון מחילה, שזכה שנמחלו עוונותיו. לעומת "כליון" לשון כליה, כיון שלא ניצל את ההזדמנות שניתנה לו נתחייב כליה למקום.

"וַיִּלְךָ אִישׁ מִבֵּית לָחֶם וְהָיָה לְגֹר בְּשׂוּדֵי מִזְבֵּחַ הָאֵל וְשָׁנָה בְּנִי".

כותב בעל הטורים (שמות פרק ב' פסוק א') שישנו מסורה בתורה שפעמיים כתוב הלשון הזה: "וילך איש מבית" כאן – "וילך איש מבית לחם", ובהליכת עמרם לישא את יוכבד, "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי", שכמו שעל ידי הליכת עמרם בא ונולד הגואל הראשון, כך על ידי הליכת אלימלך יבוא הגואל אחרון שהוא משיח בן דוד שיבוא במהרה בימינו.

והנה מצינו בחתם סופר על התורה, שכתב בענין הנס של פורים, כי עיקר הנס היה שבעת המשתה של אחשוורוש בו עם ישראל עושים נגד רצונו יתברך, בכל זאת הקב"ה ברחמיו מכין להם בזמן זה פתח לגאולה שמתה ושתי ונפתח הפתח לאסתר שתבוא במקומה ותציל את כלל ישראל וז"ל: ואז לא היו ישראל טובים שהרי נהנו מסעודה של אותו רשע ולא היו ראויים לנס אלא להתחייב כליה רח"ל. ובאותה שעה שמרדו בה' ריחם והכין הנס הגדול הזה להורות נתן, בנים משחית' אפי' בשעה שמשחיתים, בנים חביבים הם לה'. ע"כ.

ויש לומר אף כאן "וילך איש מבית לחם יהודה", מובא בילקוט שמעוני (על רות רמז תקצ"ח): אלימלך מגדולי הדור ומפרנסי הדור היה. וכיון שבאו שני רעבון אמר: עכשיו יהיו

כל ישראל מסובין בקופתן על פתחי זה בא בקופתו זה בא בכפיו. מה עשה? עמד וברח מפניהם. ע"כ.

כלומר, הסיבה לעזיבתו של אלימלך את ארץ ישראל על אף שהיה גדול הדור ומנהיג הדור, היא בגלל הרעב הקשה שבא לארץ ישראל, ובמקום לתמוך ולעזור בשעה קשה זו הוא מעדיף לברוח לנטוש את הספינה לפני שהיא טובעת. לא קשה לנחש לאיזה יאוש בעם גרם אלימלך בעזיבתו, חז"ל נותנים את ההגדרה: "שהפיל לבם של ישראל" (רות רבה א', ד').

ולאן הלך? "לגור בשדי מואב", וכמו שאומרת הגמרא בב"ק (צב:) לא לחינם הלך הזרזיר אצל העורב אלא שהוא מין במינו, כך גם אלימלך מצא מין את מינו, בחר דוקא לגור בשכנותם של מואב, שהם מסמלים את ה"אנטי חסד", שהרי למה "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'"? "על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים".

ולא רק שבא לגור בשכנותם, אלא נעשה מחותן עמהם, שהרי בניו מחלון וכליון נשאו לנשים את רות וערפה, ואומרת הגמרא בסנהדרין (קה:) בשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות, בת בתו של עגלון בן בנו של בלק".

ואכן בסוף נענש על כך במיתה. כמו שנאמר "וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעָמִי וַתִּשָּׂאֶר הָיָה וְשָׁנָה בְּנִי".

ויש מחלוקת כיצד נגרמה מיתתו של אלימלך, בתוספתא (ע"ז פ"ב ה"ב) מבואר שמת ברעב. אך במדרש (ב יט) מבואר שמת בדבר. והיינו, הוא ברח מארץ ישראל כדי לברוח מהרעב, נענש שבסוף איבד נכסיו וממונו ומת ברעב במקום עם שפע כלכלי.

ומה זה "איש נעמי"?

הגמרא במסכת סנהדרין (דף כב:) דורשת מכך בזה הלשון: אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בְּרַי נַחְמָן, לָכֵן יָשׁ תְּמַנְיָה, חוּץ מֵאִשְׁתּוֹ נְעוּרִים, ...תָּנָא, אֵין אִישׁ מֵת, אֲלָא לְאִשְׁתּוֹ, וְאֵין אִשָּׁה מֵתָה, אֲלָא לְבַעְלָהּ. אֵין אִישׁ מֵת אֲלָא לְאִשְׁתּוֹ, שְׁנָאֲמַר, (רות א) "וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעָמִי". וְאֵין אִשָּׁה מֵתָה אֲלָא לְבַעְלָהּ, שְׁנָאֲמַר, (בראשית מח) "וַאֲנִי בָבְאִי מִפֶּדֶן מִתָּה עָלִי רַחֵל. לִלְמַד כִּי בְנֵי זֶג מְצַטְעָרִים הֵכִי הִרְבָּה זֶה עַל זֶה יוֹתֵר מִשָּׂאֵר קְרוּבִים.

אולם בפירוש האלשיך ז"ל - עיני משה - פירש כך: שבתחילה כשאלימלך היה בארץ ישראל נאמר עליו "וְשָׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ", "האיש" מלשון חשיבות, אבל מחמת עוונותיו ירד והושפל עד אשר נקרא "אלימלך איש נעמי", כי מתחילה היה חשוב בפני עצמו וגדול ליהודים, ואילו מת שם בארצו היה עושה רושם גדול, והיו אומרים מת שר וגדול מישראל, ועכשיו אומרים מת בעל אשה אחת. וזהו "וימת אלימלך איש נעמי" כי עתה איבד מעלתו, ולא מת אלא לאשתו ולא לישראל עמו. עכ"ד הנוראים.

ובכל זאת על אף שבירידת אלימלך לשדי מואב היה בזה מעשה נגד רצונו יתברך ואף הוא נענש על כך, הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו, לוקח את המעשה הזה וטומן בו את גאולת ישראל ולידת משיח צדקנו.

קו "אור הגאולה"

דברי חיזוק, תורה ומוסר להפיץ את אור הגאולה

מספר המערכת 0796065479

שלוחה 2 - שיעורי הרב איתי בן אהרון